

Существующее положение объясняется сложившимся в теории принижением возможностей простых показателей как инструментов оценки эффективности инвестиционных проектов, мотивируемое невозможностью при их использовании определить динамику движения денежных потоков на всем протяжении расчетного периода, выявляемую инфляцией, методом амортизации основных средств и др., нейтральностью к учёту фактора времени, трудностью выбора репрезентативного момента (года) оценки в фазе эксплуатации объекта.

Выводы. Одной из важнейших сфер деятельности любой предпринимательской фирмы является инвестиционная деятельность. Финансовые ресурсы предприятия направляются на финансирование текущих расходов и на инвестиции.

Для расчёта эффективности инвестиционного проекта необходимо несколько показателей, но каждый из показателей имеет свои недостатки и преимущества, их тоже нужно учитывать при определении эффективности.

Система показателей оценки эффективности инвестиционных проектов в условиях рынка включает две группы показателей: дисконтированные (ЧДД, ИДД, и ВДД) и простые (рентабельность активов и срок окупаемости инвестиций). При этом приоритетными считают дисконтированные показатели, поскольку расчетный срок их исчисления охватывает весь жизненный цикл инвестиционных проектов и учитывается фактор времени.

Решение проблемы повышения эффективности инвестиций нельзя сводить лишь к обновлению метода учёта фактора времени. Её причинами являются и другие существенные недостатки, устранение которых целесообразно выполнить параллельно с совершенствованием методики учёта фактора времени.

Библиографичекий список

1. Дасковский В.Б., Киселёв В.Б. Об оценке эффективности инвестиций // Экономист. — М.2007. — №3.
2. Экономическа стратегия фирмы: Учебное пособие под ред. А.П. Градова.

КОЛЕСНИКОВА К.І., ст. гр. ЕФК-07а
Наук. кер.: Стрілець А.І., д.е.н., проф.
ДВНЗ "Донецькій національний технічний університет",
м. Донецьк

ПРОБЛЕМИ УПРАВЛІННЯ ВУГІЛЬНОЮ ГАЛУЗЗЮ УКРАЇНИ ТА ЇЇ ІНСТИТУЦІЙНІ ПЕРЕТВОРЕННЯ

Определены основные проблемы угольной отрасли в нынешний период и рассмотрены направления их решения на общегосударственном уровне.

Актуальність. Вугільна галузь України займає надзвичайно важливе місце в економіці нашої держави, адже вугілля виступає єдиним національним енергоносієм, що здатне забезпечувати енергетичну безпеку і, як наслідок, задовольняти існуючі потреби за рахунок власних ресурсів.

Ціль дослідження: дати оцінку стану функціонування вугільної галузі та визначити напрями її інституційного перетворення, які приведуть до поліпшення вуглевидобування.

Основна частина. Протягом кількох століть головним енергоносієм у світі було викопне вугілля. Лише у другій половині ХХ ст. воно поступилося нафті та газу. Провідна позиція нафтогазових енергоносіїв збережеться ще недовго. Ураховуючи те, що найближчим станом, за прогнозами експертів, настане граничне вичерпання світових запасів нафти та газу, світова потреба у вугіллі може зрости майже удвічі [1].

Значна увага на світовій енергетиці на вугільній галузі сконцентрувалася ще з початку 2000 р. І якщо видобуток вугілля в світі досяг 4,6 млрд. т, то Україна, навпаки, його зменшила [2]. Але ж для економіки України вугільна галузь є базовою, бо вона є постачальником власного енергоносія для енергетики, металургії, які, в свою чергу, впливають на діяльність інших галузей. У той же час вугілля як сировина виступає гарантом енергетичної безпеки. У сучасному енергогосподарстві частка вугілля складає близько чверті, нафти — на небагато більше третини, а газу — лише п'яту частину.

Сьогодні український ринок вугілля, у форматі світового енергетичного ринку, знаходиться у критичному стані: збитковість багатьох шахт, організаційно-економічні, структурно-функціональні проблеми галузі. За січні-грудень 2009 р. видобуток вугілля скоротився на 15,3% порівняно з 2008 р. [3].

На сьогоднішній день в державній власності знаходиться всього 17% шахт (менше 30), які працюють без збитків. Останні — збиткові. Собівартість вугілля варіюється від 300 до 800 грн. за 1 т [2].

До того ж спостерігається така тенденція: приватизовані шахти мають найменші витрати, ніж державні. На шахтах державної форми власності шахтний фонд вимагає реконструкції. Устаткування необхідно модернізувати або купувати нове, оскільки близько 80% потужностей відпрацювали свій технічний ресурс. Це призводить до того, що програма проведення гірських виробіток у повному обсязі не виконується. Збитки з кожним роком зростають, незважаючи на збільшення об'ємів державного дотування.

У той же час на приватних шахтах обсяги як проведення гірських виробіток, так і капіталовкладень мають тенденцію до зростання. За 2007–2009 рр. темпи зростання видобутку вугілля на приватизованих шахтах на 5% вище, ніж на державних, темпи зростання зарплати вище на 7%, капітальних вкладень — на 50%. Темпи зростання собівартості товарного вугілля залишаються приблизно однаковими [2].

Близько 80% українських шахт, що залишилися в державній формі власності, економічно непривабливі і вимагають величезних капіталовкладень. А в умовах ринкової економіки необхідно всі ці шахти зробити привабливими як для внутрішнього інвестора, так і зовнішнього.

Одним із рішень проблеми вугільної промисловості є пропозиція роздержавлення вугільної галузі. Вона передбачає введення мораторію на приватизацію ефективних шахт, оскільки держава отримує дивіденди, володіючи контрольним пакетом акцій, і роздержавлення тих підприємств, які вимагають додаткових витрат з держбюджету. Подивимось, що стосовно цього ми маємо на практиці.

Для визначення пріоритетності шахт, що залишились у державній формі власності, можна розділити усі вуглевидобувні підприємства на групи. До першої групи відносяться шахти, що мають достатній інвестиційний і економічний потенціал з врахуванням обсягу запасів і складністю горно-геологічних умов. Для ефективної роботи таких шахт необхідна реконструкція і модернізація. Друга група — це шахти, що мають достатній економічний потенціал, але терміни їх функціонування обмежені у зв'язку з виснаженням балансових запасів. Третя група — шахти, що мають значні запаси, але є неефективними для подальшої розробки в поточних економічних умовах при існуючому рівні техніки і технології. І четверта група — це дотаційні шахти, що не мають перспективних запасів, а отже, непридатні для подальшого інвестування і модернізації [2].

Подивимось на третю групу. Шахти цієї групи слід виводити на приватизацію. Проте із-за їх порівняно низьких техніко-економічних показників навряд чи вони викличуть інтерес у потенційних інвесторів. Тому завданням тут є переконати останніх в зворотному, створюючи вигідні умови приватизації і пільговий режим оподаткування приватизованих підприємств, що включає не лише приплив засобів у вугільну промисловість, але і технічне переозброєння.

Приватизація шахт першої групи є недалекою політикою держави, яка роздає ефективне майно. Шахти другої групи, що мають, не дивлячись на їх високі показники

роботи, обмежені терміни функціонування із-за швидкого вичерпання запасів, теж запропоновано залишити у власності держави. Для цих перших груп необхідно шукати засоби залучення недержавних інвестицій. Вони можуть притягуватися підприємствами у формі майнових і інтелектуальних цінностей, цільових грошових вкладів, устаткування, технічної документації.

Найбільш доцільними представляються наступні способи: участь недержавного інвестора у фінансуванні інвестиційних (у тому числі інноваційних) заходів, проектів, програм для відтворення, оновлення, нарощування виробничого потенціалу, підвищення соціально-економічної ефективності господарської діяльності підприємства; розробка недержавним інвестором окремої ділянки (ділянок), блоку гірського відведення (шахтного поля); диверсифікація виробництва (видобуток метану, попутних корисних копалини, випуск іншої продукції) за участі недержавного інвестора з використанням вугільного родовища у межах підприємства.

Таким чином, не слід передавати вугільну галузь у приватну власність повністю. Так, звісно, державі складно належним чином утримувати дотаційну галузь. Але більш доцільно шукати шляхи залучення коштів для розвитку з боку інвесторів та розробляти програми вкладення капіталу.

Основні заходи розвитку вугільної промисловості пов'язані з реформуванням стосунків власності і спрямовані на системну приватизацію підприємств з метою залучення ефективного власника, отримання недержавних інвестицій і уникнення таких явищ як безгосподарність та збитковість. Бажано розглядати і варіанти появи нових вертикально інтегрованих компаній на прикладі створеної в 2005 р. «Донбасівській паливно-енергетичній компанії» [3]. Цей приклад цікавий тим, що поєднуються підприємства усього технологічного циклу — від видобутку і збагачення вугілля до генерації і постачання електроенергії. Вертикально інтегровані компанії швидко реагують на зміни попиту. Такі компанії велику увагу приділяють якості продукції, вугілля має низький рівень зольності — одного з найважливіших показників роботи вуглевидобувного підприємства. До того ж, інвестори готові вкладати у них капітал.

Сьогодні вугільна промисловість має і таку проблему як закриття шахт. На діючих шахтах запаси вугільних пластів вичерпуються, проведення робіт із виявленням та підготовки гірничих виробок проводиться з відставанням, унаслідок чого їх кількість знижується, строк служби шахти скорочується. І, як наслідок, приходить її закриття. Із початку проведення реструктуризації (1996 р.) ліквідовано близько 150 вугледобувних підприємств галузі [3].

В Україні серед шахт, що знаходяться на стадії закриття, існують ті, що ще мають кондиційні запаси. На їх закриття накладено мораторій, оскільки більш дешевим є модернізувати діючі шахти, ніж потім повернутися до запасів вугілля, що залишилися на закритих майданчиках. Інвестиційно привабливими можна зробити і такі шахти. Альтернативою їх закриття є перехід до інноваційного шляху розвитку вугільних підприємств, а саме переробка вугілля в місцях видобутку і використання його в якості сировини хімічної промисловості [1].

Одним із головних напрямів в оздоровленні та розвитку вугільної промисловості України є будівництво нових шахт, нових горизонтів на діючих шахтах. Але для цього необхідна потужна державна підтримка.

Як рішення проблеми управління вугільною галуззю можна розглянути і диверсифікацію діяльності вуглевидобувного підприємства, шляхом якої шахта перетвориться із суто видобувного підприємства на комплекс із видобуванням вугілля, збагачення його, переробки у теплову й електричну енергію, а також із вилученням всіх супутніх корисних копалин. Це дозволить підвищити рентабельність, конкурентоспроможність, вирішити багато екологічних та соціально-економічних проблем. [4]

Також у плані диверсифікації можна розглядати створення міжгалузевих об'єднань — вуглевидобувні підприємства об'єднуються із підприємствами, які є значними

споживачами вугілля. Наприклад, «вугілля – енергетика», «вугілля – кокс – метал», бо ці галузі мають високий рівень рентабельності завдяки споживанню вугілля за ціною, нижчою за собівартість. До речі, щодо собівартості вугільної продукції.

Одним з основних чинників ефективного функціонування підприємств в ринковій економіці є механізм ціноутворення. Вуглевидобувні підприємства не відносяться до природних монополій, тому, згідно з законом про ціни та ціноутворення, вони можуть застосовувати вільні ціни на вугільну продукцію, які могли б компенсувати витрати на виробництво і забезпечувати прибуток для розвитку. Але більшість вуглевидобувних підприємств мають високу собівартість видобутку, для покриття якої ціни мають бути такого рівня, при якому вітчизняне вугілля втрачає свою конкурентоспроможність. Таким чином, ціни на вугілля занижені, а це призводить до того, що їх рівень не забезпечує навіть поточних витрат виробництва і заглиблює збитковість шахт.

А зростання ціни до рівня, що буде покривати собівартість видобутку, сприятиме збільшенню цін на продукцію зв'язаних галузей, які використовують вугілля у вигляді прямих і непрямих витрат. Наприклад, подорожчання вугілля вплине на збільшення ціни на електроенергію, що виробляється ТЕС. Отже, його вартість для промислових споживачів зросте ще більше, оскільки ціну на 1 кВт*ч для населення і комунально-побутових споживачів регулює уряд і вона є незмінною. А зростання цін на електроенергію для промисловості приведе до підвищення цін на їх продукцію, що вплине на динаміку споживчих цін.

Частково вирішити дану проблему дозволить впровадження ринкового механізму ціноутворення, який відобразить збалансовану цінову політику на вугільних підприємствах, підприємствах енергетики, транспорту і гірничо-металургійного комплексу. Підвищиться інвестиційна привабливість вуглевидобувних підприємств, що дасть поштовх до збільшення видобутку вугілля, а значить зробить позитивний вплив на розвиток суміжних галузей, посиляться конкуренція і можливо, що сильного зростання цін не буде.

Висновки. Розвиток управління вугільною промисловістю України визначається за такими напрямками: реформування відносин власності вуглевидобувних підприємств; ефективна реструктуризація та нарощування виробничих потужностей; диверсифікація діяльності вуглевидобувного підприємства; удосконалення механізму ціноутворення.

Бібліографічний список

1. **Середа Л.О.** Стан вугільної галузі в сучасний період / Л.О. Середа // Економіка промисловості: Науково-практичний журнал. Донецьк: Національна Акад. наук України (Україна). 2009. № 1. — С.67–70.
2. **Алавердян Л.Н.** Институциональные преобразования в угольной отрасли / Л.Н. Алавердян // Уголь Украины: Ежемесячный научно-технический, производственный и экономический журнал. К. (Украина). 2009. № 7. — С.14-18.
3. Електронний ресурс. — Режим доступу: www.mvr.gov.ua — сайт Міністерства вугільної промисловості.
4. **Чукаєва І.К.** Проблеми реформування вугільної промисловості та комплексного використання природних ресурсів / І.К. Чукаєва // Економіка промисловості: Науково-практичний журнал. Донецьк: Національна Акад. наук України (Україна). 2007. № 2. — С.32–38.